

М-ва освіти і науки України та Академії пед. наук України від 30 трав. 2003 р. № 334/31 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – № 21. – С. 27–32.

3. *Рогова, П.* Стратегія розвитку освітянської бібліотечної мережі України / П. Рогова // Бібл. вісн. – 2005. – № 1. – С. 14–19.

УДК 027.7:378.6:37](477.84-25)ГНПУ:001.89

О. Б. Конончук, канд. біол. наук, доцент, директор наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Стаття знайомить з основиими напрямками та результатами науково-дослідної діяльності бібліотеки Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка. Приділено увагу впровадженню у роботу бібліотеки інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: *Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, проект, фондознавчі дослідження, рідкісне видання, електронний каталог, віртуальна бібліотека, електронний формуляр читача, соціологічні опитування.*

Головна мета діяльності бібліотеки вищого навчального закладу – забезпечення навчально-виховного процесу підготовки висококваліфікованих фахівців, інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи, розвитку освітянської галузі з метою наближення вищої школи України до європейського освітнього простору. Саме це спонукає сучасну бібліотеку здійснювати наукові розробки, спрямовані на удосконалення структури та змісту власної діяльності.

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» зазначено, що організація науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи є основним напрямом роботи кожної бібліотеки. Трансформації зазнали погляди на функції книгозбірень і характер їхньої роботи. Саме науково-дослідна робота стає базовою у науково-методичній, навчальній, виховній діяльності

бібліотек. З 2005 р. у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка досліджується наукова тема «Інформаційна база навчальної та наукової діяльності бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка: від витоків до сучасності» (номер державної реєстрації 0105U000751). Робота належить до категорії фундаментальних (код 2201020, 2201330). Дослідження виконують на громадських засадах, а також, за наявності фінансування, за рахунок коштів університету. Термін виконання проєкту – 2005–2010 рр. Підставою для проведення роботи є Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про вищу освіту», «Про Національну програму інформатизації», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України», а також «Положення про наукову бібліотеку Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка» та тематичний план науково-дослідної роботи університету. Метою роботи є:

- вивчення історії Бібліотеки шляхом дослідження формування та використання фондів, наукового опрацювання рідкісних і цінних видань;
- дослідження та нарощування інформаційного потенціалу на основі впровадження нових цифрових технологій та раціонального використання електронних ресурсів;
- високопрофесійне обслуговування користувачів Бібліотеки для максимально повного задоволення їхніх інформаційних потреб.

Слід зазначити, що основним виконавцем і координатором наукової роботи є науково-методичний відділ, створений у 2004 р.

Отже, науково-дослідна робота Бібліотеки університету на сьогодні проводиться за такими головними напрямками: поглиблення знання історії Бібліотеки шляхом наукового опрацювання фонду рідкісних видань; дослідження внеску визначних учених університету в науковий і навчальний процеси; вивчення структури інформаційного потенціалу Бібліотеки з метою його вдосконалення; удосконалення форм роботи Бібліотеки з формування бібліотечних фондів і каталогів; підвищення професійного рівня працівників.

Першим етапом наукової роботи було дослідження матеріалів і архівних документів, результатом вивчення яких став історичний нарис «Бібліотека Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка». Наступною важливою віхою став біобібліографічний покажчик «Гнатюк Володимир Михайлович – відомий фольклорист, етнограф, літературознавець», присвячений 10-річчю присвоєння університету імені Володимира Гнатюка. Фондознавчі і документознавчі дослідження спрямовані на розкриття та аналіз бібліотечних фондів рідкісних видань, які налічують 21 275 документів. Серед досліджень, в яких вивчається стан та використання бібліотечних ресурсів, чільне місце посідає тема «Рідкісні видання нашої бібліотеки». Упродовж 2004–2005 рр. підготовлено і видано покажчик «Каталог фонду рідкісних видань Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 74. Педагогіка. Педагогічні науки (1792–1939 рр.)», у 2005–2006 рр. – бібліографічний покажчик «Каталог фонду рідкісних видань Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 63. Історія. Історичні науки (1792–1939 рр.)». Завершується робота з підготовки покажчика «Біологічні науки» періоду 1821–1939 рр. Опрацювання рідкісних видань Бібліотеки дозволило створити відповідні електронні каталоги, що значно оптимізувало пошукові можливості читачів та підвищило інтерес науковців університету до зазначеної частини фонду Бібліотеки і безпосередньо стало поштовхом до їхніх подальших досліджень. Аналіз фонду рідкісних видань уможливив підготовку численних повідомлень та книжкових виставок для повнішого розкриття цінності цієї літератури. Наприклад, у Державному архіві Тернопільської області, читальних залах Бібліотеки та в електронному варіанті функціонувала виставка «Прижиттєві видання А. Брюкнера, польського філолога та історика, уродженця Тернопілля» тощо. Стало доброю традицією демонструвати виставки рідкісних видань, підготовлені до наукових конференцій, які відбуваються в університеті. Продовженням і важливою частиною досліджень історичних аспектів фонду стали створені фахівцями Бібліотеки бібліографічні покажчики про провідних науковців університету: «Йосип Свинко» (2004), «Любомир Царик» (2005), «Роман Гром'як» (2007) і «Деонізія Ковалишин» (2007).

Значний інтерес для наукової роботи становить органічне поєднання традиційних форм роботи Бібліотеки з упровадженням в роботу електронних автоматизованих технологій для оперативного і максимально повного забезпечення зростаючих інформаційних

потреб студентів, науковців та працівників університету. Удосконалення організації в системі бібліотечно-бібліографічного сервісу передбачає: використання всіх наявних можливостей для відбору, структурування, доступності потрібної інформації; створення постійно оновлюваних та зручних у користуванні баз даних й інформаційних сховищ; розвиток технологій формування електронної бібліотеки; ефективне використання електронних версій усіх видів видань у дистанційному режимі; застосування методик оперативного і якісного аналізу зовнішніх і власних джерел електронної інформації, орієнтованих на запити користувачів.

Упровадження цифрових технологій у роботу Бібліотеки розпочалося з освоєння у 2001 р. автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи «УФД/Бібліотека». Саме використання цієї програми дозволило створити інтегровану бібліотечну мережу, яка охопила локальну мережу «УФД/Бібліотека» та інтернет-мережу (об'єднує 51 комп'ютер). Нові форми обслуговування передбачають створення власних електронних інформаційних БД та використання ресурсів Інтернету. Насамперед читачі використовують електронний каталог (ЕК) Бібліотеки, який надає інформацію про монографії, підручники, автореферати, збірники статей, компакт-диски, художню літературу, газети та журнали, дипломні роботи, що надходять до Книгозбірні (сьогодні це понад 280 тис. записів). Читачі мають можливість здійснювати пошук за такими параметрами, як автор, назва, індекс ББК, предмет (тема) тощо. ЕК доступний як для читачів у бібліотеці, так і для віддалених користувачів. Для зручності роботи з електронними ресурсами у 2003 р. створено веб-сайт бібліотеки (<http://www.tnpu.edu.ua/library/>), за допомогою якого відбувається інформування читачів про інформаційні ресурси, послуги, новини тощо.

Особливої уваги щодо забезпечення інформаційних потреб науковців ВНЗ заслуговує навігатор, де є посилання на сайти бібліотек світу, пошукові системи, електронні газети і журнали України, закордонні електронні журнали та БД. Зацікавленість читачів викликають бази даних всесвітньо відомих журналів із біології, техніки, медицини. Наприклад, лише база DOAJ (Directory of Open Access Journals) містить 2 тис. загальнодоступних наукових журналів; The Online Books Page (США) – 20 тис. книг. Триває функціонування проєктів INTAS, EBSCO, ITIS. Великим попитом

користується «Електронна бібліотека дисертацій Російської державної бібліотеки». На веб-сайті провадиться облік запитів і географія користувачів, що є важливим матеріалом для встановлення функціональності сервісу та координування роботи Бібліотеки.

Значним досягненням книгозбірні Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка є її віртуальна бібліотека, що є універсальною за змістом і містить понад 1 100 назв. На основі моніторингу читацьких запитів та навчальних планів університету сформувалася така її структура (табл. 1):

Таблиця 1

Фонд	Назв	%
Навчальна література	721	78
Наукова література	137	15
Художня література	69	7
Укр. мовою	532	57
Рос. мовою	395	43
Публікації викладачів університету	320	34,5

Аналіз структури фонду та запити читачів дозволяють зосередити увагу на подальшому збільшенні сегменту віртуальної бібліотеки науковою та художньою літературою, а також розширити доступ до електронних версій Наукових записок нашого університету (понад 170 примірників).

Про перспективність упровадження електронних технологій в роботу Бібліотеки свідчить відвідуваність веб-сайту, яка у 2006 р. становила 11 620 звернень, у 2007 р. – 13 003 і має стійку тенденцію до зростання. Проведені у 2005 р. дослідження відвідуваності читальної зали «Електронних ресурсів» Книгозбірні сприяли оптимізації режиму її роботи та надали чітке уявлення про читацький склад, дозволили здійснити моніторинг відповідності інформаційних потреб користувачів та інформаційних ресурсів. Зокрема, було встановлено недоцільність роботи читальної зали до 22 год., оскільки максимум її відвідуваності припадає на 12.00–19.00.

Для удосконалення обслуговування читачів та реалізації досліджень щодо книгозабезпечення, структури читацьких запитів,

обліку фондів тощо на абонементі навчальної літератури запроваджено книговидачу через електронний формуляр читача, яка ґрунтується на технології штрих-кодування документів. Використання програмного модуля «УФД/Бібліотека» «Книговидача» значно спрощує та пришвидшує ці процеси, що позитивно сприймається користувачами. Наприклад, станом на 1 листопада 2007 року електронною книговидачею скористалося 411 працівників університету, які отримали в середньому по 5,2 книги. Від початку 2007–2008 навчального року електронною видачею книжок охоплено 2 942 студенти, які отримали 23 784 книги (8,08 книжки на читача). Видавання документів через електронний формуляр має ряд переваг над традиційним, оскільки дозволяє в режимі реального часу отримувати дані щодо авторів і назв виданих книг, типу літератури, мови, шифру ББК, встановлювати терміни повернення, аналізувати, хто з працівників Бібліотеки здійснив видачу і приймання літератури тощо. Як висновок, варто зазначити, що автоматизація бібліотечно-інформаційної роботи є об'єктивною реальністю для Бібліотеки, яка оперативно забезпечує наукові дослідження важливою інформацією і є потужним джерелом доповнення класичних форм роботи Бібліотеки.

Окремим напрямом науково-дослідної роботи стали соціологічні дослідження думки читачів-студентів та бібліотекарів про роботу Книгозбірні. Стало традицією проводити анкетування серед студентів, наприклад «Робота бібліотеки очима студентів», «Дослідження думки студентів про роботу абонементу» тощо. Отримані результати спонукали до змін у структурі кадрів та оновлення штату абонементів, режиму роботи, скорегували комплектування художньою та навчальною літературою. Наприклад, 96% студентів зазначили, що Бібліотека має у їх навчанні «головне, основне, незамінне, перше значення»; відвідують Книгозбірню кожен день – 4%, у міру необхідності – 96%; із правилами користування бібліотекою Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка обізнані – 95%, не обізнані – 5%; 39,5% студентів відвідують читальні зали для підготовки до занять, для наукової роботи – 49%, працюють у читальній залі електронних ресурсів – 8,9%; режим роботи Бібліотеки задовольняє – 89,9% і не задовольняє – 10,1%. Анкетування на тему «Дослідження думки працівників про роботу і психологічний клімат у колективі Бібліотеки» звернули увагу

керівництва Книгозбірні й університету на питання фінансування, оплати праці та підготовки бібліотекарів і користувачів для роботи в електронному середовищі.

Результати науково-дослідних розробок бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка висвітлюються на сторінках фахових видань, наукових конференціях, семінарах, нарадах тощо. Так, за останні два роки опубліковано три статті в місцевих виданнях, видано чотири бібліографічних покажчики. Науковий доробок був представлений також на конференціях і семінарах, наприклад, на науково-практичній конференції «Бібліотекознавство. Бібліографія. Книгознавство» (лютий, 2006 р., м. Львів), науково-практичному семінарі «Де знайти статтю в електронному варіанті в Internet» (квітень, 2006 р. м. Тернопіль), всеукраїнському науково-практичному семінарі «Науково-методичні та організаційні засади створення системи інформаційного забезпечення фахових потреб освітян України» (травень, 2006 р., м. Львів), науково-практичній конференції «Концепція розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в інформаційному суспільстві» (травень, 2006 р. м. Київ), науково-практичній конференції «Науково-інформаційна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів» (квітень, 2007 р., м. Львів), міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні ресурси бібліотек вищих навчальних закладів у системі забезпечення наукового та навчально-виховного процесів» (травень, 2007 р., м. Донецьк) та ін.

Традиційно щороку Бібліотека проводить семінари для бібліотекарів загальноосвітніх шкіл Тернопільської області з питань впровадження інформаційних технологій у роботу сучасної бібліотеки, робочі зустрічі та консультації з фахівцями бібліотек інших вищих навчальних закладів м. Тернополя.

Отже, науково-дослідна робота є невід'ємною складовою функціонування бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, яка забезпечує якісно новий рівень роботи Бібліотеки в контексті інформаційного задоволення фахових потреб користувачів, реалізуючи не тільки її історичну складову, а й створюючи якісно новий бібліотечно-інформаційний продукт шляхом кооперації зусиль Книгозбірні й усіх суб'єктів документно-комунікаційної сфери. НДР сприяє запровадженню нововведень у систему бібліотечно-інформаційної

освіти і підвищенню кваліфікації працівників Бібліотеки, застосуванню можливостей інтернет-технологій, організації фонду електронних документів, оптимізує використання читачами інформації на традиційних та електронних носіях.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алешин, Л. И.* Автоматизация в библиотеке : учеб. пособие. Ч. 1. / Л. И. Алешин. – М. : МГУКИ, 2001. – 176 с. – (Серия «Современная библиотека» ; вып. 14).
2. *Алешин, Л. И.* Автоматизация в библиотеке : учеб. пособие. Ч. 2. / Л. И. Алешин. – М. : МГУКИ, 2001. – 144 с. – (Серия «Современная библиотека» ; вып. 14).
3. *Давыдова, Н. Р.* Фонды электронных документов в библиотеке / Н. Р. Давыдова // Научи. и техн. б-ки. – 2005. – № 2. – С. 60–65.
4. *Земсков, А. И.* Электронные библиотеки : учеб. пособие для студ. ун-тов и вузов культуры и искусств и других учеб. завед. / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг. – М. : ГПНТБ России, 2003. – 92 с.
5. *Костенко, Л.* Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу : підсумки 11-ї міжнар. конф. «Крим–2004» / Л. Костенко // Бібл. вісн. – 2004. – № 4. – С. 39-45.
6. *Покликання університету* : зб. наук. пр. / відп. ред. О. Гомілко. – К. : РІА «Янко» ; Веселка, 2005. – 304 с.

УДК 027.7:378.6:37](477.46-21)УДПУ

Т. В. Григоренко, канд. філолог. наук, директор наукової бібліотеки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ: СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ

Висвітлюється діяльність бібліотеки Уманського ДПУ ім. П. Тичини за сучасних умов, коли глобальна інформатизація, підвищення ролі знаиєв вимагають розглядати бібліотеки ВНЗ не лише як складову інформаційної системи, а й як науково-навчальний підрозділ. Перспективи розвитку та зміни в діяльності університетської Книгозбірні оцінюються через призму трансформацій в українській освіті.